

Wrota Bitwy Warszawskiej

Nr. 1
Miedziola
11 Sierpnia
2013

Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy” Ossów - Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 r., ul. Matarwicza 148, 06-230 Kobyłka, Ossów, gm. Wołomin, www.ossow.1920.pl

Pod Ossowem ważyły się iosy Europy

Rozmowa
z Profesorem
Januszem
Odziemkowskim

Kiedy przegląda się gazety z sierpnia 1920 r., z przedednia Bitwy Warszawskiej, można odnieść wrażenie, że Warszawa nie była świadoma nadchodzącego niebezpieczeństwa. W lokalnych gazetach można było przeczytać o tym, że skradziono nasyjnik z brylantem, czy repertuar teatrów. Wojna gdzieś jest, ale niekoniecznie jako najważniejsza wiadomość numeru... Gazety z tego okresu nie są zbyt miarodajnym materiałem do badania społecznych nastrojów. Pamiętamy, że obowiązywała wojskowa cenzura, nie można było śmiać paniki i szczegółowo opisywać działań zbrojnych. Jednak na ulicach wojnę można było wyczuć. Były punkty werbunkowe, przetaczali się wojskowe oddziały, żołnierze ćwiczyli na placach i skwerach. Widać to wszędzie na zdjęciach z tamtego okresu.

Faktycznie jednak, po chwilowej panice na początku sierpnia, kiedy część warszawiaków wyjechała z miasta, na ulice wrócił względny spokój, przerywany jedynie wybuchami patriotycznej radości przy okazji np. przejazdu kolumny wojsk zmierzających na front. Pamiętamy też, że obywatela byli przyzwyczajeni do działań zbrojnych. Mieli jeszcze świeżo w pamięci cztery lata I wojny światowej.

Mimo to, im bardziej bolszewicy zbliżali się do Warszawy, coraz więcej młodych ludzi zaciągało się do armii. Jaka była w tym rola kościoła, duchownych takich jak ks. Ignacy Skorupka?

Ksiądz Skorupka był kapłanem i ksiądz miał takich w armii wielu. Jednak najważniejszą rolę było zmobilizować społeczeństwo. Tu dużą rolę odgrywali proboszczowie. Na wsi słowo proboszcza było niepodważalne i nierzadko proboszczowie wraz z całym parafią zgłaszali się do punktów werbunkowych. Wojsko dbało, by w lokalnych Komitetach Ochrony Państwa zasiadali duchowni. To podnosiło autorytet komitetów.

Dzięki ogromnej mobilizacji udało się zatrzymać bolszewików na przedpolach Warszawy, a później odeprzeć. Było to wielkie i błyskotliwe zwycięstwo. Czy jednak faktycznie była to „18. przelomowa bitwa w dziejach świata”, jak określił je lord Edgar

D'Abernon? Czy, gdyby nie my, rewolucja faktycznie rozlałaby się na zachód Europy, czy może jednak Niemcy powstrzymaliby czerwonoarmistów?

Nie chodzi o to, czy Niemcy zatrzymaliby bolszewików, bo i tak zawaliliby się cały Traktat Wersalski. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej straciłyby niepodległość. Nikt nie stanąłby w ich obronie. Nikt nie walczyłby za Litwę, Łotwę, Estonię, Finlandię, Rumunię czy Węgry. Czechy prawdopodobnie również zostałyby oddane, a to już stanowiło spore zagrożenie dla Austrii. Jeżeli spojrzymy z tej perspektywy, to oznacza, że niedługo po zakończeniu I wojny światowej mieliśmy mapę Europy taką jak po 1945r. Inaczej też wyglądałaby II wojna światowa. Może Zachód by ocalał, ale na pewno inaczej wyglądałaby Europa. W takim znaczeniu to była znacząca, przelomowa bitwa.

Jeden z dziennikarzy w 1920 roku tę przelomową bitwę określił mianem Cudu nad Wisłą.

Autor tego pojęcia miał na myśli nieudolność dowódców i fakt, że tylko cud może nas uratować. Miało to po części zdyskredytować zasługi Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego. Ale sformułowanie to przeszło ewolucję. Z pejoratywnego stało się pozytywnym synonimem Bitwy Warszawskiej. Dziś używa się tych określeń wymiennie. Zwłaszcza, że pojęcie cudu i śmierć ks. Skorupki sportretował Wojciech Kossak w obrazie o tym samym tytule. W ten sposób również sam Ossów, jako miejsce śmierci kapelana, stał się ważnym symbolem Bitwy Warszawskiej.

Plakat propagandowy z 1920 r.

Program obchodów 93. rocznicy Bitwy Warszawskiej w Ossowie

14 sierpnia (środa)

19.30 Uroczyste odsłonięcie tablicy poświęconej pomocy Narodu Węgierskiego w 1920 roku (przy szkole w Ossowie) w obecności delegacji Węgier z Burmistrzem Csepel – Szilardem Nemethem na czele. Przemarsz pod Krzyż Pamięci Ks. Ignacego Skorupki

21.00 Uroczysty Apel Poległych przy Krzyżu Pamięci ks. Ignacego Skorupki

15 sierpnia (czwartek)

9.00 Start XXII Międzynarodowego Półmaratonu Ulicznego „Cud nad Wisłą”

10.00 Modlitwa przy Krzyżu Pamięci ks. Ignacego Skorupki

11.00 Uroczysta Msza Św. w kaplicy na Cmentarzu Poległych celebrowana przez JE ks. abpa Henryka Hosera

12.30 Odsłonięcie popiersia gen. Franciszka Gągora (Poiana Dębów Pamięci ofiar katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem)

13.00 Apel Poległych w Bitwie Warszawskiej 1920 roku i złożenie wieńców na Cmentarzu Poległych

13.45 Widowisko plenerowe – REKONSTRUKCJA BITWY WARSZAWSKIEJ 1920 r.

16.00 Bieg Dzieciątka „Cud nad Wisłą” pod patronatem Starosty Wołomińskiego oraz Burmistrzów i Wójtów gmin Powiatu Wołomińskiego

15.00 – 22.00 Festyn Letni w Ossowie

Kalendarium Bitwy Warszawskiej 1920 r.

Na przedwiośnie 1919 r., wśród polskich błot, Wojsko Polskie po raz pierwszy było się z bolszewikami. Pierwszy rok wojny polsko-bolszewickiej to ciągle pasmo polskich sukcesów. Sprzyjała nam wojna domowa w Rosji, popierała nas ludność cywilna zajmowanych obszarów — szczególnie przedstawiciele polskiej społeczności.

W kwietniu 1920 roku nadarzyła się nie lada okazja: do marszałka Józefa Piłsudskiego z propozycją, która musiała wrócić się ataman Semen Petlura, który chciał z polską pomocą odzyskać Kijów i odbudować ukraińskie państwo. Piłsudski, chcąc odgrażać Polskę od Rosji (czy to białej, czy czerwonej — wówczas nie grono to roli) pasem buforowych państw, przystał na sojusz i w maju zdobył Kijów. Okazało się jednak, że Petlura nie ma wystarczającego poparcia wśród zwyciężonych wojną i wrogich Polakom Ukraińców. Tymczasem bolszewicy pokonali swych najgroźniejszych przeciwników i postanowili eksportować rewolucję komunistyczną na Zachód, po trupie „pańskiej Polski”. 5 czerwca 1920 r. Armia Konna Siemiona Budionnego przedstawiła front polski pod Kijowem i ruszyła na zachód pociągając, za sobą dywizje piechoty 12 i 17 Armii. W miesiąc później wojska bolszewickie Frontu Zachodniego (3, 4, 15 i 16 Armia) rozpoczęły wielką ofensywę pod dowództwem Michała Tuchaczewskiego. W ciągu miesiąca przebyły terytorium między Bereżyną a Bugiem, nie dając szans naszym wojskom na zajęcie pozycji dogodnych do obrony. W tym czasie Armia Konna znalazła się we Wschodniej Galicji i parła na Lwów. Sytuacja zmieniła się na początku sierpnia, kiedy Konarmia pod Brodami poniosła pierwszą od dwóch miesięcy porażkę. Także na froncie północnym zaczęte walki o Brześć, Ciecianów i Ostrołękę spowodowały sowieckie natarcie i umożliwiły realizację planu kontrataku marszałka Józefa Piłsudskiego, Naczelnika Państwa i Wódza Naczelnego WP.

6 sierpnia

Piłsudski wydaje rozkaz o reorganizacji frontu: 5 A gen. Władysława Sikorskiego miało nie dopuścić do obejścia pozycji polskich od północy. 1 A gen. Franciszka Latinika stała na przedmościu warszawskim, 2 A gen. Bolesława Rojki broniła linii Wisły od Góry Kalwarii aż po Dęblin, natomiast 4 A gen. Edwarda Rydza-Smigłego i 3 A gen. Leonarda Skierskiego stanęły nad Wieprzem, aby ruszyć do kontrofensywy, gdy bolszewicy wdadzą się w walki pod Warszawą.

12 sierpnia

Józef Piłsudski jedzie do Puław, gdzie obejmuje osobiste dowództwo nad 4 i 3 Armią przeznaczoną do wykonania manewru na bolszewickie skrzydło i tyły.

13 sierpnia

Bolszewicy przełamują pierwszą linię obrony Warszawy, zdobywając Radzymin i Ossów.
• Oddziały 5 Armii zatrzymują bolszewików na Wkrze, zapobiegając oskrzydleniu Warszawy od północy. Polacy walczą w bardzo trudnych warunkach: przed sobą mają część bolszewickiej 3 i całą 15 armię, a na lewej flance i na tyłach 4 A z pędzącym ku Dolnej Wiśle 3 Korpusem Konnym.

14 sierpnia

Polacy odbierają Ossów. Podczas ataku ginie ks. Ignacy Skorupka, kapelan — ochotnik.

15 sierpnia

Polacy kontratakują skutecznie pod Radzyminem i odbierają go. W walkę zaangażowano całość polskich odwodów, a gen. Latinik prosi marsz. Piłsudskiego o przyspieszenie naturą znad Wieprza. Po drugiej stronie frontu Tuchaczewski, w obawie, że jego wojska stracą impet, żąda ponowienia ataków.

16 sierpnia

Znad Wieprza rusza polskie kontruderzenie; nasze dywizje rozbijają Grupę Mozyrską (słabe oddziały ostatecznie sowiecką lewą flankę) i jeszcze tego samego dnia znajdują się na tyłach bolszewików.

17 sierpnia

Kontratakująca z linii obronnych Warszawy 15 DP spotyka się z idącą znad Wieprza 14 DP w Mińsku Mazowieckim. Bolszewicy rozpoczynają gwałtowny odwrót ku przeprowom na Bugu.

• Walcząca w składzie 5 Armii Dywizja Ochotnicza odzyskuje Pułusk. Ochotnicy walczą dzielnie, a braku w wyszkoleniu pokrywają wielkim zapamiętaniem i odwagą.

• 1 Armia Konna rozpoczyna natarcie na Lwów. Ochotniczy batalion kapitana Zajęczkowskiego zatrzymuje jej forpoczty pod Zadwórzem. Ginie 318 polskich żołnierzy wraz z dowódcą, do niewoli dostaje się zaledwie kilkunastu rannych. Ich opór pozwala na przygotowanie Lwowa do obrony.

18 sierpnia

4 A bolszewicka z Korpusem Konnym na czele, nie wiedząc nic o polskich sukcesach na lewym skrzydle sowieckiego frontu, szturmuje Włocławek, Plock i Brodnice. Zostaje jednak odparta dzięki waleczności nielicznych załóg ofiarne wspieranych przez ludność cywilną.

22 sierpnia

1 pp Legionów zdobywa samodzielnie Białystok broniony przez kilka tysięcy bolszewików. Trasą na Białystok właśnie wycofuje się większość ich wojsk. Wkrótce jednak w mieście znajduje się cała elita 1 DP Legionów, a na drodze z Zambrowa do Białegostoku tworzy się olbrzymi korek z dziesiątków tysięcy ludzi i koni, tysięcy wozów taborowych, jaszczy i armat. Polacy osaczają i biorą do niewoli cztery dywizje bolszewickie.

25 sierpnia

Polskie 14 i 15 DP dochodzą do niemieckiej granicy pod Kolnem. Odejście oddziały należące do 3, 4 i 15 armii sowieckiej decydują się przejść niemiecką granicę i zostają internowane w Prusach Wschodnich. Bitwa Warszawska dobiega końca.

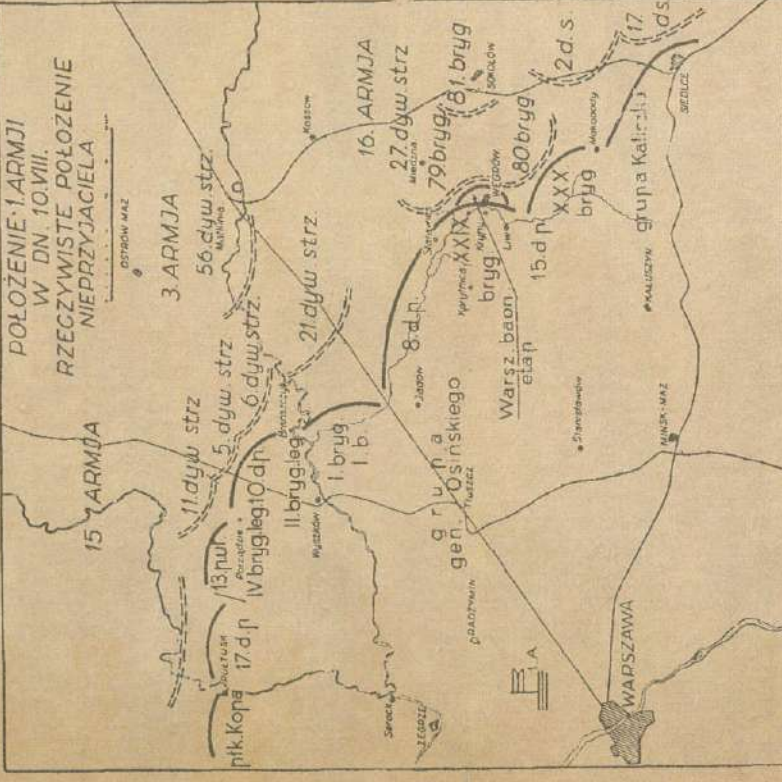
29 sierpnia

1 Armia Konna, spóźniona już pod Warszawę, atakuje Zamość — bezskutecznie. Gdyby znalazła się tu dwa tygodnie wcześniej, zagroziłaby tyłom 4 i 3 Armii i, prawdopodobnie, powstrzymała manewr znad Wieprza.

31 sierpnia

Zajęta szturmowaniem Zamościa Konarmia zostaje oskrzydłona przez polskie jednostki. Od południa atakuje 1 Dywizja Jazdy i raz po raz szarżując, pokonuje 2 sowieckie dywizje stanowiące połowę sił Konarmii. Pozostałe jednostki rezerwujują na wschód.

Michał Żaycicha

Mapa przedstawia rozmieszczenie wojsk polskich (5 i 1 Armia) i bolszewickich (15, 3 i 16 Armia) z 10 sierpnia 1920 r.

Widzimy wycofujące się polskie oddziały należące do 17, 10, 8, 15 dywizji piechoty (dp), oraz dywizji litewsko-białoruskiej (lb) i 2 dywizji piechoty Legionów (leg). Zarówno polskie dywizje piechoty, jak i sowieckie dywizje strzeleckie (ds), składają się z 2 dwupułkowych brygad piechoty.

Przedruk z: Bolesław Waliński, *Bój na przedmościu Warszawy w sierpniu 1920 r.*, Warszawa 1934.

Bohaterowie boju pod Ossowem

Dokładnie 93 lata temu – 11 sierpnia 1920 roku – Rada Obrony Państwa ustanowiła Krzyż Walecznych, który miał być nadawany „celem nagrodzenia czynów i męstwa i odwagi wykazanych w boju”. Było to odznaczenie o bardzo szerokim zastosowaniu: mogli je otrzymać wszyscy wojskowi polscy, a także cywile, którzy odznaczali się w boju. Zastępeni w walkach podczas I wojny światowej, wojnach o granice odrodzonej Polski, powstaniach wielkopolskim i śląskich, ale także żyjący weterani powstania styczniowego. Mężczyźni i kobiety. Polacy i cudzoziemcy.

Jednym z wielu odznaczonych Krzyżem Walecznych za postawę w bitwie pod Ossowem był ppor. Mieczysław Słowikowski (1896-1989), oficer 36 pp Legii Akademickiej. Poprowadził on natarcie batalionu z 236 ochotniczego pp. i odbił Ossów z rąk bolszewików. Słowikowski przejął dowódzenie nad batalionem po śmierci por. Stanisława Matarewicza, który zmarł na zawal serca na polu bitwy. W batalionie tym służył także ks. kapelan Ignacy Skorupka, a ppor. Słowikowski jest jedynym znanym świadkiem jego śmierci. Słowikowski wyróżnił się także i podczas II wojny światowej. Był on założycielem wywiadowej Agencji Afryka w Afryce Północnej, dzięki której Amerykanie zaplanowali operację lądowania na tym kontynencie w 1942 roku (operacja Torch). Po wojnie osiadł w Londynie, tam też zmarł. Pośmiertnie awansowany na generała brygady.

Krzyż Walecznych (awers)
www.wikipeda.pl

Warszawa w decydujących dniach Bitwy Warszawskiej

Stolica odrodzonej Polski przeżywała trudne chwile po raz pierwszy od owych listopadowych dni 1918 roku, kiedy wazyły się losy naszej niepodległości. Od tamtej pory warszawczycy mogli obserwować życie polityczne toczące się wzdłuż Traktu Królewskiego: zebrał się Sejm, rząd zmienił się pięciokrotnie, Naczelnik Piłsudski wyjeżdżał na front i wracał triumfalnie witany. Być może niektórzy już zapomnieli, że nie tak dawno Polski nie było? Jeśli tak, to lato roku 1920 przywróciło im poczucie rzeczywistości.

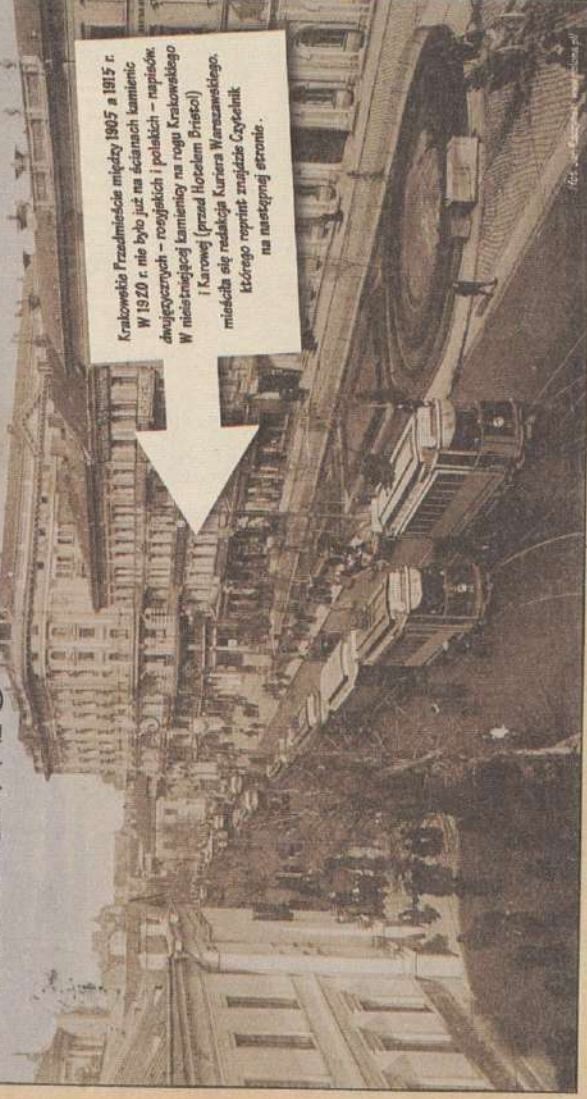
W Warszawie, jak i w całej Polsce, ruszył nabór do Armii Ochotniczej dowodzonej przez gen. Józefa Hallera. Na placach i ulicach pojawili się agitatorzy namawiający do rejestrowania się w licznych biurach werbunkowych organizowanych przez rozmaite organizacje obywatelskie.

Do stolicy przyjechał Wincenty Witos, aby objąć urząd premiera. Ten chłopski polityk, chodzący w wysokich butach i bez krawata, budził ciekawość warszawianków. Przypominał on, że Polacy to w ponad 70 procentach chłopi, których trzeba „obudzić” do polskości, a przynajmniej udzielić im bolszewicką propagandę obiecującą im ziemię i spokój. Witos często wyjeżdżał w teren, wizytował samorządy, rozmawiał ze zwykłymi ludźmi, docierał na front i wysłuchiwał skarg żołnierzy, którym poza brońią i amunicją brakowało żywności. Zawsze jednak wracał do Warszawy i nie zamierzał ewakuować stąd rządu i innych instytucji i urzędów.

W połowie lipca rozpoczęły się deflady formacji ochotniczych. Początkowo miały one charakter przeglądów, jednak wkrótce coraz więcej z nich zamierzało na front. Coraz więcej rodzin nosiło żałobę – ochotnicy płacili wielką cenę za swój entuzjazm i odwagę połączone ze słabym wykształceniem. Wojna znów stała się powszechnym chlebem mieszkańców Warszawy.

Wędrówka po tamtej Warszawie

Warszawa. Krak. Przedmieście

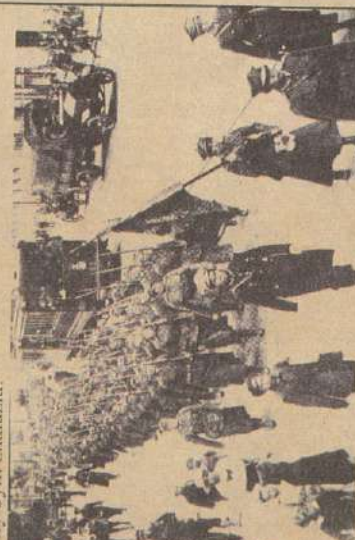
Krakowskie Przedmieście między 1902 a 1915 r. W 1920 r. nie było już na ścianach kamienic dwujęzycznych – rosyjskich i polskich – napisów. W nieludziwej kamienicy na rogu Krakowskiego i Karowej (przed Hotelami Warszawa i Karowa) mieściła się redakcja Kuriera Warszawskiego, którego reprint znajduje Czytelnik na następnym secznie.

Towarzyszymy dziś pani Zofii Kirkor – Kiedroniowej w wędrówce po Warszawie 14 i 15 sierpnia 1920 r. W tych dniach pani Zofia spotykała się z rodziną, dowiadywała o losy swych młodych kuzynów będących na froncie. Oto jej wrażenia z warszawskich ulic:

„W jednym z ostatnich krytycznych dni przykuł mój wzrok oddział ochotników w rynszunku wojskowym, spieszący, biegnący niemal w stronę mostu, więc ku Pradze, na front. Mali chłopcy, pochyleni pod ciężarem karabinów, z rozognionymi dziecięcymi twarzami, jakby już w tym marszu forsownym ostatek sił już z siebie czerpali. A może byli to właśnie ci uczniowie bohaterzy (niektórzy 15- i 14-letni), którzy pod wodzą księdza Skorupki, idącego z krzyżem w ręku, pierwsi dali odpór najezdźcom, przypłacając to gestym trupem (padł też, jak wiadomo, ks. Skorupka).”

Pani Zofia nie spotkała wówczas ochotników idących pod Ossów. Ci bowiem skoszaroni byli na Pradze, w budynku Gimnazjum im. Króla Władysława IV. Nosili miano 236 ochotniczego pułku piechoty im. Weteranów 1863 r., którego kapelanem był ks. Skorupka. Zapewne jednak i im zasmiałyby się oczy na widok podarków wręczanych przez panią Zofię.

„Nie wiem, czy mój domysł jest trafny, tym bardziej wówczas nie wiedziałam, jaki będzie udział w boju młodocianych ochotników, którym – biegnąc obok nich – tabliczki czekolady wsuwałam do rąk (stałe w takim celu zapieniałam w owych dniach swą torebkę czekoladą). Oburzało mnie, że ja jedna to czynię, że ochotnicy nie są ukwieceni, że publiczność warszawska nie reaguje na ich widok jak krakowska. Nie reagowała również, gdy wkrótce potem przeciągał Nowym Światem ku Krakowskiemu Przedmieściu oddział Legii kobiecej (Ochotniczej Legii Kobiet – przyp. red.) – także w rynszunku bojowym. Zaciśniętego wrażenia, podobnego jak chłopczy, mniejsi niemal od ich karabinów, nie zrobiły na mnie niewiasty, rosłe, tegie, różnym krokiem bez wysiłku idące. Zamiaszt żalosci uczułam zazdrość: czemuż nie idę z nimi, czemu nie jestem młoda jak one! Tęga nie byłam nigdy, jednak siły bym znalazła.”

Fragment okładki książki Stanisława M. Jankowskiego „Dziwaczka w maciejówkach”, Wydawnictwo „Tróje”. Foto: mat. prasowe

Pani Zofia, przebywając długo na południu Polski, nie widziała pierwszych przemarszów formacji ochotniczych ruszających na front witynych wiewatami i deszczem kwiatów. Być może widok ten spowodował warszawiankom? „Uderzała mnie na ulicach znaczna liczba oficerów polskich, wyglądających, jakby byli na beztróskiej przechadzce. Francuskich oficerów też sporo spotykałam, szli na ogół spiesznie, miny mieli zafetowane, nawet zafrowane. Nie wiedziałam, czym tłumaczyć taką różnicę nastrojów. Niepokoilo to mnie.”

Opodal Krakowskiego, w Pałacu Saskim, znajdowało się wówczas centrum dowodzenia całym frontem przeciw-bolszewickim – Sztab Wodza Naczelnego Józefa Piłsudskiego. Ten sam budynek był siedzibą francuskiej misji wojskowej, której szef gen. Maximie Weygand doradzał polskiemu szefowi sztabu gen. Tadeuszowi Rozwadowskiemu. Panowie podobno patali do siebie takimi uczuciami, że prowadzili korespondencję na piśmie, rezydując w sąsiadujących pokojach.

„Od placu Żygmunt [obecnie Zamkowego – przyp. red.] do Ordynackiej poszłam pieszo. Krakowskie Przedmieście było, jak zwykle w świąteczne popołudnie, pełne spacerowiczów, strojnych, spokojnych, wesółych. To mnie jeszcze bardziej zatrzwożyło. Zdawało mi się, że już widzę rękę piszącą na murze: Mane, tekel, fares.”

Mąż mój, który od robót fortyfikacyjnych wrócił później niż ja z Ochoty, powiedział, że pierwszą linię obronną na Grochowie obsadziła w jego oczach Legia kobieca, a w zestawieniu z tym widok rozbarwionej publikii na Nowym Świecie zrobił na nim podobne wrażenie, jakiego ja doznałam.

Czy taka postawa Warszawy, a raczej „Warszawki”, oznaczała lekkomyślność, a nawet obojętność? Sądzę, że nie, że ulica nie zdawała sobie po prostu sprawy z groźby sytuacji.”

Być może jednak, jakiś szósty zmysł podpowiadał mieszkańcom stolicy, że nie ma czego się bać, że skoro po trzech dniach szturm bolszewicy Warszawy nie wzięli, to już nie wezmą? Rząd pozostawał w stolicy; Sztab Główny również, beztróscy oficerowie szwendali się po ulicach – to mogło wiele mówić doświadczonym latami wojny warszawiakom.

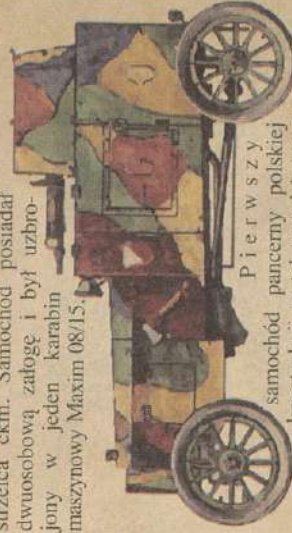
Cytaty: Z. Kirkor – Kiedroniowa, Wspomnienia, Cz. 3, Kraków 1989

Celochkinie Kola Polek przed kawiarnią „Kresy” na Nowym Świecie podczas organizowania pomocy żywnościowej dla żołnierzy. Po prawej stronie widać plakat propagandowy, który zamieszciliśmy na str. 1 /fot. Centralne Archiwum Wojskowe/

Samochód pancerny Ford FT-B

Podczas wojny polsko-bolszewickiej Wojsko Polskie silnie odczuwało niedobór pojazdów pancernych. W okresie kłesk latem 1920 r. jeden z polskich inżynierów zaproponował stworzenie własnego pojazdu pancernego. Pomysłodawcą i budowniczym pierwszego polskiego samochodu pancernego był inż. Tadeusz Tański. Postanowił on wykorzystać podwozie i silnik bardzo popularnego w tamtym czasie samochodu osobowego marki Ford Model T. Po wzmożeniu podwozia i układu kierowania, zaprojektował on i wykonał pancierz z blachy pancernej grubości 8 mm, na którym została zamontowana mała wieżyczka, w której znajdowało się stanowisko strzelca ckm. Samochód posiadał dwuosobową załogę i był uzbrojony w jeden karabin maszynowy Maxim 08/15.

Pierwszy

samochód pancerny polskiej konstrukcji został zaprojektowany

i wykonany zaledwie w ciągu dwóch tygodni. Trwające jedynie kilka dni próby techniczne wypadły pomyślnie, od razu więc przystąpiono do produkcji następnych pojazdów. Ogółem wybudowano 16 samochodów pancernych, które otrzymały nazwę Ford FT-B. Do służby pojazdy wchodziły od lipca, tworząc 1 kolumnę lekkich samochodów pancernych. W dniu 14 sierpnia w służbie było już 8 pojazdów, które zostały włączone w skład 8 Brygady Kawalerii. Wzięły one udział w bitwie nad Wkrą toczoną przez 5 armię gen. Władysława Sikorskiego. Do końca sierpnia wybudowano dalsze 8 sztuk, z których utworzono 2 kolumny lekkich samochodów pancernych. Końca wojny doczekało 12 samochodów. Służyły one w wojsku polskim do roku 1931, kiedy to zostały wycofane ze służby ostatni egzemplarz.

Dariusz Szwed

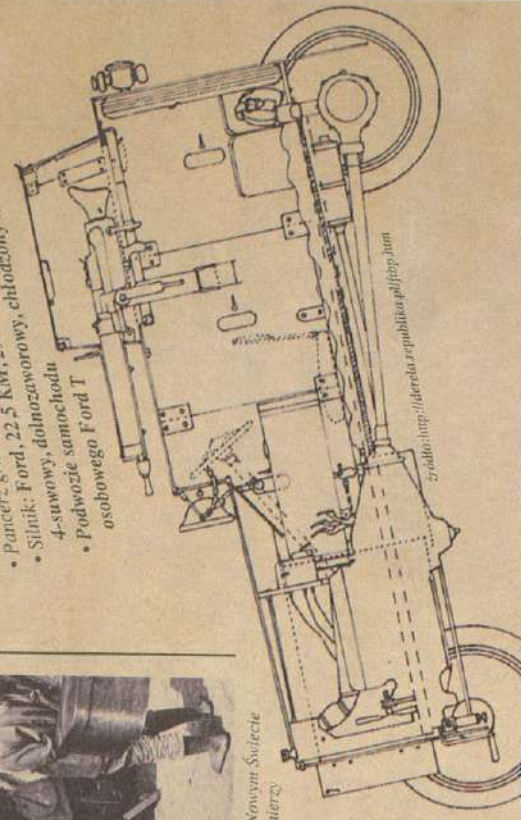
Zdjęcie przedstawia zrekonstruowany waz pancerny Ford FT-B

(fotografia Dariusza Szweda)

Wymiary:

- Długość: 3,25 m
- Szerokość: 1,55 m
- Wysokość: 1,73 m
- Rozstaw osi: 2,52 m
- Prędkość: 0,23 km/h
- Prędkość: 50 km/h
- Zasięg: do 250 km
- Promień skrętu: 4,1 m
- Uzbrojenie: 1 lekki karabin maszynowy Maxim wż. 08/15 kal. 7,92 mm, z 1250 nabojami
- Pancierz grubości: 8 mm
- Silnik: Ford, 22,5 KM, 2900 cm³, 4-cylindrowy
- 4-stawowy, dolnozaworowy, chłodzony wodą
- Podwozie samochodu osobowego Ford T

zobacz: http://databazapublika.pl/plp/plp.htm

Miasteczko turystyczno-historyczne

Ossów 15 sierpnia

Lokalizacja: teren wokół Zespołu Szkół przy ul. Matarewicza 148, parter budynku szkoły.

Czas: od. 10.00 do 18.00

Miasteczko przygotowane przez: Samorząd Instytucji Kultury „Park Kulturowy Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”

będzie składało się z trzech głównych elementów:

- 1) części rekonstruktorskiej
- 2) części turystycznej
- 3) wystawców instytucjonalnych

1) Obozowisko rekonstruktorów

Na terenie położonym w południowej części boiska znajdują się dwa obozowiska – polskie i bolszewickie. Biwak polski będzie pokazywał wóz taborowy, wokół którego znajdą się punkty dowodzenia kompanii armii ochotniczej. Zobaczymy m.in. punkt sanitarny, połowę radiostacji, CKM wzór 1910. Diorama bolszewicka będzie zbudowana wokół wyposażonej w CKM taczanki. Na terenie obozowiska pojawią się też wojska kome, w sumie spodziewamy się ponad 100 rekonstruktorów.

2) Część turystyczna

W północnej części boiska – wzdłuż szkoły znajdują się namioty zorganizowane we współpracy z Mazowiecką Regionalną Organizacją Turystyczną. Atrakcje turystyczne swojego regionu będą przedstawiać m.in. przedstawiciele okolicznych samorządów związanych z Bitwą Warszawską. Lokalne organizacje turystyczne przedstawiają koncepcje budowy szlaków rowerowych i atrakcji turystycznych na terenie powiatu wołomińskiego. Będzie można także spróbować specjalistów kuchni polowej.

3) Wystawy instytucjonalne

Znajdą się tu m.in. stoisko naszej Instytucji w oprawie nawiązującej do 1920 roku, na którym będziemy m.in. rozdawać reprinty gazet z 1920 roku, będzie też można kupić okolicznościowe koszulki. Przed szkołą znajdzie się także przygotowana przez nas duża wystawa plenerowa. Istotny udział w obchodach 15 sierpnia będzie miało Muzeum Historii Polski, które zajmie jedną z sal Zespołu Szkół. W ramach sekcji wystawienniczej znajdzie się również stoisko Archiwum Akt Nowych, które będzie rozdawać publikacje związane ze swoją statutową działalnością. Pawilon ekspozycyjny (położony obok ZS) będzie można zwiedzać z przewodnikiem. W środku znajdzie się również czasowa wystawa „Ochotnicy 1919 – 1921”.

*

Atrakcje MHP

Multimedialny stół sztabowy

Jest to prezentacja wyświetlana na ekranie, dedykowana przebiegowi wojny polsko-bolszewickiej. Nawiązuje ona do stołu sztabowego z mapą, linią frontu i jej zmianami. Prezentacja ma układ chronologiczny, jest uzupełniona tekstem objaśniającym konkretne wydarzenia.

Gra strategiczna „Osamotnieni”

Jest to strategiczno-decyzyjna gra komputerowa opracowana przez Dział Edukacyjny MHP. Gracz wciela się w postać polskiego dyplomaty w 1920 r. Od jego zdolności negocjacyjnych z przedstawicielami innych państw zależy los Polski prowadzącej działania wojenne przeciwko Rosji Sowieckiej.

Symulator lotu aeroplanem z 1920 roku

Symulator samolotu myśliwskiego D III Oefflag używanego przez polskie lotnictwo w okresie wojny polsko-bolszewickiej. Symulator posiada szczegółowy model samolotu z w pełni odwzorowanym, animowanym kokpitem i instrumentami pokładowymi. Zadaniem może być np. start z lotniska mokotowskiego i lot w kierunku Ossowa i Radzyna.

Kiosk multimedialny MHP

Zawiera prezentację o działalności MHP, informacje o projektach realizowanych przez tę placówkę.

Wizualizacje przyszłej siedziby Muzeum w Ossowie

Dojazd:

Rekomendujemy dojazd komunikacją zbiorową, ze względu na problemy z parkowaniem pojazdów w pobliżu miejsca rekonstrukcji. Jeśli jednak zdecydujemy się na samochód, warto przyjechać wcześniej.

Samochodem: Z Warszawy można dojechać na trzy sposoby: 1. Trasą Toruńską, w Markach zjazd w kierunku Zielonki i dalej do drogi 634. 2. Ulicą Radzyminską, następnie Łodygową do Ząbek i dalej drogą 634. 3. Marsa, Żoliberską aż do ronda i w prawo w drogę 634. Z drogi 634 należy skręcić na światłach w stronę Turowa

Z Tuszcza, Wołomina, Radzyna i innych miejscowości położonych na północ i wschód od Ossowa, najlepiej kierować się nie przez Turów, ale od strony Majdanu i Leśniakowizny. Z drogi 634 najlepiej będzie zjechać już w Wołominie w al. Niepodległości i na rondzie w Majdanie dojechać do Ossowa przez Leśniakowiznę

Autobusem: Z Warszawy kursuje linia W. Autobusy startują spod Domów Centrum, należy wysiść na przystanku Turów. Dalej czeka nas ponad dwukilometrowy spacer ulicą Matarewicza.

Pociągami: Niedaleko Ossowa znajduje się linia wołomińska (z Warszawy najłatwiej wyruszyć z Dworca Wileńskiego). Dojechać na rekonstrukcję pociągami można na dwa sposoby: 1. Wysiść na stacji Wołomin i przesiąść się do miejskiego busa kursującego przez Ossów 2. Wysiść na stacji Kobyłka-Ossów, skąd do miejsca rekonstrukcji są trzy kilometry.

Samorządowa Instytucja Kultury

Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy - Ossów - Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku” powstała, by popularyzować historię wielkiego polskiego zwycięstwa w wojnie polsko-bolszewickiej. Instytucję powołała do życia gmina Wołomin w styczniu 2013 roku, nadając tym samym ramy organizacyjne działalności edukacyjnej i kulturalnej na terenie Parku Kulturowego „Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”. Instytucja ma swoją siedzibę w Ossowie przy ul. Matarewicza 148 w budynku Zespołu Szkół. Informacje o jej działalności znajdują się na stronie www.ossow1920.pl

Ryszard Madziar

— Burmistrz Wołomina:

Poprzez pamięć o tradycji Bitwy Warszawskiej chcemy promować patriotyzm. Myślę, że warto czerpać z tradycji wielkiego polskiego zwycięstwa w 1920 roku i być dumnym z naszych Bohaterów. Serdecznie wszystkich zapraszam do gminy Wołomin, gdzie leży Ossów i gdzie można dotknąć prawdziwej historii.

Piotr Uściński

— Starosta Wołomiński:

Szykuje się niepowtarzalne wydarzenie - żywa lekcja patriotycznego wychowania - rekonstrukcja zwycięskiej Bitwy Warszawskiej 1920 r. Warto poznać tę historię, warto ją pielęgnować i przekazać naszym najmłodszym, opowiadać naszym sąsiadom Europejszkom. Scenariusz został napisany 93 lata temu - a my dzisiaj pokazujemy widzom, jak i dlaczego Polacy potrafili wnieść się na wyżyny odwagi i dowódzkiej mądrości.

Grzegorz Dudzik

— Burmistrz Zielonki:

Fakt, że miejsca ważne dla Bitwy Warszawskiej leżą m.in. w granicach Zielonki jest dla nas wielkim zobowiązaniem. To przez poligon w Zielonce wędrowali na bój licealiści - żołnierze 1920 roku, Dziedzicwo Cudu nad Wisłą jest podstawą budowania tożsamości i więzi lokalnych, ale także promocji miłości do Ojczyzny.

Robert Roguski

— Burmistrz Miasta Kobyłka:

Patriotyzm to uczucie, które rodzi się z dumy, świadomości dziejów swojego narodu i poczucia przynależności do tej ziemi. Kobyłka pamięta o bohaterach Bitwy Warszawskiej i dba o to, aby pamiętać o ogromnym znaczeniu tej batalii dla Polski, dla Europy zawsze była żywa.

Gmina Wołomin

Ossów 1920

Wrota Bitwy Warszawskiej

MREGIT

WOLAŃSKA

S. I. P.

Stefana z Korwin-Szymanowskich Kazimierzowa Stankiewiczowa

opatrzona św. Sakramentami, (niezłoty tragicznemu wypadkowi), po krótkich lecz bardzo ciężkich cierpieniach uszła w Bogu 8 sierpnia 1920 r., przetrzywszy lat 83.

Wyproszczenie zwłok na cmentarz parafialny w Grójcu odbędzie się w środę, 11 b. m. o godz. 8-ej po poł. Tym smutnym obrzędzie zawiadamiają krewnych, przyjaciół i znajomych w ciężkim smutku pogrzeb.

Osobne zaproszenia rozsyłane nie będą.

mąż i dzieci.

Telegramy.

Komunikat wojenny polski.

Warszawa 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Komunikat sztabu języcznego wojska polskiego z dnia 10 sierpnia 1920 r.

Walki o Czechowicz trwają w dalszym ciągu. Garnizon Miawy ponownie odpiera ataki nieprzyjacielskie.

Miechy Narwia a Bugiem wywiązała się walka, w której przeciwnik poniósł bardzo ciężkie straty i nie zdolał złamać naszego frontu.

Na wschód od Węgrowa również walki.

Na wschód i południe od Siedlec trwa w dalszym ciągu planowe przegrupowanie naszych oddziałów bez nacisku ze strony nieprzyjaciela.

Na wschód od Sokala w rejonie Gorochowa oddziały 1 dyw. piech. legj. w skutym wypadku rozbiły 72 brzyg. piech. 3-iej okciej pod Świnuchami, zdobywając 8 dział. 3-iej biorąc kilkuset jeńców.

Między Sorettem a Strypą lokalne walki naszych i ukraińskich wojsk z dobrym rezultatem.

Naczelne dowództwo wojsk polskich Sztab generalny.

Wielkopolska tworzy armię rezerwową.

Poznań (Tel. wł. Kurjera Warszawskiego). Wczoraj odbył się tu wice, w którym uczestniczyło 6.000 obywateli, reprezentujących oba województwa zachodnie. Uchwalono domagać się utworzenia rezerwy wojsk armji zachodniej, która by wsparła armję walczącą na froncie. W związku z tem wice żąda pokoru wsczykłych żołnierzów do broni w obu województwach: poznanielskim i poznańskim. W celu przeprowadzenia tego planu powołano żądać utworzenia przy ministerjum k. działającej pruskiej sekretarjatu wojny.

Dla zrealizowania tych postulatów powołano komitet wykonawczy.

Ze Lwowa.

Kraków 10-go sierpnia. (P. A. T.) — *Osas i Ilustrowany Dziennik Codzienny* donoszą ze Lwowa, że wczoraj przetrwano tamtędy kilka tysięcy jeńców bolszewickich. Wygląd jeńców był bardzo nędzny. Większość była bez butów, wszyscy w szachmanach, twarza zmierzwiła. Przyszła oni, że od dłuższego czasu głodowali. Odtransportowano ich na zachód.

Wybiegi bolszewickie.

Gdańsk 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Tuż po ogłoszeniu niemieckie donoszą z Londynu, Rosyjski rząd sowiecki wysłał w sobotę z Moskwy notę, podpisaną przez Cziszczina, do rządu polskiego. W nocie tej sowiesty zwywał rząd polski, aby 8 sierpnia, o 8 i 3 wieczorem dotęgać polscy rżawili się na drodze między Międzyrzeczem a Brześciem Litowskim. Rząd rosyjski oświadcza gotowość rozpoczęcia

przedsięwzięcia należy celem powstrzymania dalszego pochodu bolszewików i że w sprawie tej najważniejsza rola przypadnie flocie angielskiej.

Z innych źródeł donoszą, że Lenin i towarzysze jego są zupełnie opanowani przez wodców czarnej armji, przeważnie byłych oficerów carskich, którzy chcą osiągnąć jedy-ny swój cel, to jest zdobyć Warszawę.

Protest ententy.

Paryż 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Radio. Rządy ententy wręczyły rządowi niemieckiemu notę, protestującą przeciwko rewizjom, dokonywanym w początkach ententy, przeznaczonym do Górnego Śląska, zaznaczając, że postępowanie takie sprzeciwia się umowom i wyrażając życzenie, aby takie ekscesy więcej się nie zdarzały.

Postawa Ameryki.

Ludgun 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Radio. Depesza *Matina* z Waszyngtonu donosi, że rząd amerykański przedstawił Anglii i Francji stanowisko Stanów Zjednoczonych w kwestji Polski, jako też plan akcji w celu zaograniania kryzysu.

Bezprawia pruskie.

Bytom 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Nie miecki minister spraw wewnętrznych polecił tu tożsaczemu urzędowi zataczać wszystkie wakujące posady urzędnicze do wydziału opieki społecznej w Berlinie. Posady te będą obsadzane przez urzędników niemieckich, pochodzących z terenów oddanych Polsce. Przeciwnie temu bezprawiu polska polakcie podnoszą protest i apelują do komisji koalicyjnej, aby się tą sprawą zajęła. Na Górnym Śląsku dość jest bowiem urzędników niemieckich, których należy wziąć pod uwagę, i to z wa- runkiem, iż znają również język polski.

Niemcy wypierają się.

Mauen 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Radio. Prasa niemiecka energicznie protestuje przeciw „insynuacjom”, głoszącym o istnieniu tajnego układu między Niemcami a bolszewikami.

Ograniczenie przyjazdów do Gdańska.

Gdańsk 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Po- cząwszy od dnia dzisiejszego, nie będą puszczone na terytorjum wolnego miasta Gdańska osoby, jadące z Polski, nie posiadające dowodów, wykazujących potrzebę podróży do Gdańska. Zarządzenie to spowodowane jest zupełnym brakiem pomieszczeń w Gdańsku, oraz trudnościami aprowizacyjnymi, a jakimi walczy Gdańsk. Zarządzeniu temu nie podlegają emigranci, seopatrzeni we wszelkie potrzebne dokumenty i wisy.

Wejście czechie na Słowację.

Morawska Ostrawa 10 sierpnia. (PAT.)

Czeskie biuro prasowe donosi z Oleszyna, że przy był tam wczoraj naczelny dowódca wojsk czeskich na Słowację, francuski generał *Mittelhan-er* Poskromienie hazardu.

Praga 10-go sierpnia. (P. A. T.) — Trybuna, donosi, że oświadczył zawiąły się w znanej miejscowości kapłanowi *Marionub* alne oddziały wojskowe, które przyniosły staranną rewizję w lokalu kry w karc- ty. Wynikiem tej rewizji było przyniesienie opiszczenia *Marienbadu* przez wielu znanych hazardowych graczy.

OFIARY.

— *Mazja Ordęwna* na plebiscyt cieszński 60 mk i na *Górny Śląsk* 60 mk.
— *Dla ucieczenia* oica 4. p. *Januarego* *Lopacińskiego* składa *Maria Markiewiczowa* 25 mk na plebiscyt *Górnego Śląska* i 25 mk. na plebiscyt *Mazurski*.
— *Pracownicy* *biura* *wydawnego* *17* *pacistr.* m. st. *Warszawy* 594 mk. 40 fen. na *złotnicza* *polakiego*, 155 mk. 02 fen. na *plebiscyt* *mazurski*, 155 mk. 60 fen. na *plebiscyt* *warmiński* i 288 mk. 53 fen. na *plebiscyt* *głoszyski*.

M I O D.

Miód wyborowy, świetnie przywieziony z majątku sprzedanego hurtlem, Polebniecy wyłożeni, *Marszałkowska* 26 m. 16, od godz. 13-iej do 8-iej.

Dr. med. MAXIMILIAN BERNSTEIN

choroby skórne, weneryczne i kosmetyka. *Wspólna* 63 m. 2 (parter) przy- mowe oddzielenie od 4-6 po poł. w nie- danele i święta od 10-12. 1690r

Koni para

z uprzęzą i wozem. Koń wierzchowy do sprzedania zaraz. *Brzeńska* 21 m. 17. 1920

Dr. J. SWITALSKA

choroby skórne, weneryczne, kosmetyka ordynuje od 4-6 pp. wyłącznie dla ko- biet. *Ul. Kracza* 31 m. 2, tel. 102-77 22.0r

W drukarni KURJERA WARSZAWSKIEGO, Krakowskie Przedmieście № 40

Wydawca: *Hortensja Lewentalowa* i *Zygmunt Olszowiec*